

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

dėstytojų parašytas straipsnis iš moralinės teologijos. Jo autorius – J. Skydelis²⁷. Čia aptariami žymiausi senojo ir naujojo pasaulio moralistai, filosofai ir teologai iki pat J. Skydelio mokytojo J. K. Chodanio.

Kiti dėstytojų straipsniai buvo išspausdinti tik po ketverių metų. Kodėl praėjo tiek daug laiko, nesunku paaiškinti. Vieni rengė spaudai įvairius pamokslų rinkinius, o jaunieji adjunktai dar nebuvo spėję tapti rimtais tyrinėtojais. Antrąjį straipsnį paskelbė A. Fijalkovskis²⁸. Jame pateikiama Dievo suvokimo struktūra.

Tapęs rektoriumi, A. Fijalkovskis tęsė tradiciją publikuoti mirusių dėstytojų darbus. Jo dėka pasirodė dar po 1824 m. A. Daugirdo parašyta studija „Rozprawa mająca za cel udowodnienie prawdziwej rzeczywistości poznań ludzkich i obalenie wszelkich mnemań sceptycyzmu lub idealizmu“. Tačiau A. Fijalkovskis parengė tik sutrumpintą traktato variantą²⁹. Šiame darbe A. Daugirdas gina sensualizmą ir empirizmą, laikosi Francio Bacono ir Johno Locke'o tradicijos. Tai buvo vienas geriausių epistemologijos srities darbų³⁰. Tame pačiame leidinyje 1839 m. pasirodė nežinomo autoriaus straipsnis, kuriame kritikuojamas racionalistinis moralės filosofijos suvokimas³¹. Iš straipsnio struktūros ir rašymo manieros galima spėti, kad jį parašė Filosofijos katedros profesorius K. Lenartavičius.

Mokslo laipsnių suteikimas Tik 1839 m. vidaus reikalų ministras Aleksandras Stroganovas patvirtino mokslo laipsnių suteikimo taisykles. Pailginus mokymosi laiką vienais metais ir patvirtinus šias taisykles, Akademijoje prasidėjo pilnakraujis gyvenimas, nes aukštosios teologijos studijoms trejų metų buvo per mažai. Iki tol nė vienam klierikui ar kunigui nebuvo suteiktas magistro ar daktaro laipsnis, net diplomų neišduodavo

²⁷ J. Skidell, „Krótki rys historii nauki moralnej wraz z wizerunkami charakterystycznymi celniejszych moralistów“, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, 1835, t. 9, s. 1 – 48.

²⁸ A. Fiałkowski, „Wyobrazenie boga i jego przymiotów, oraz wypływające ztąd dla nas obowiązki“, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, poczet nowy drugi, 1839, t. 6, s. 5 – 35.

²⁹ A. Dowgird, „Rzeczywystość poznań ludzkich“, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, poczet nowy drugi, 1839, t. 5, s. 5 – 76.

³⁰ S. Kaczmarek, *Aniol Dowgird filozof nieznaný*, s. 76.

³¹ „Różnica pomiędzy teologią a filozofią moralną“, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, 1839, t. 8, s. 5 – 44.

Akademiją baigusiems. Pagal patvirtintas taisykles klierikai arba kunigai turėjo teisę gauti šiuos laipsnius: 1) teologijos studento, 2) teologijos kandidato, 3) teologijos magistro, 4) teologijos ir kanonų teisės daktaro.

Pagal statutą mokslo laipsniui suteikti būdavo sudaroma Akademijos konferencija iš visų profesorių ir adjunktų. Konferencijai pirmininkaudavo vyskupas, o kai jo nebūdavo – vyskupas sufraganas. Jeigu abu vyskupai negalėdavo atvykti, šias pareigas atlikdavo rektorius.

Kad gautų mokslo laipsnį, alumnai turėdavo laikyti tam tikrus egzaminus. Dėstomieji mokslo dalykai buvo skirstomi į tris grupes: 1) pagrindinius (Šventasis Raštas ir kiti teologijos mokslai), 2) papildomus (kanonų teisė, Bažnyčios istorija, teorinė ir praktinė homiletika, moralės filosofija, lotynų ir rusų literatūra), 3) pagalbinius (kitos kalbos, higiena). Auklėtiniai, kurie trečiajame kurse iš pagrindinių disciplinų gaudavo labai gerą įvertinimą, o iš kitų – patenkinamą, konferencijoje išlaikę atskirą egzaminą ir parašę darbą lotynų kalba, tapdavo kandidatais. Tie alumnai, kurių žinias įvertindavo gerai, gaudavo teologijos studento laipsnį. Šį laipsnį taip pat gaudavo visi alumnai, sėkmingai baigę visą Akademijos kursą.

Ketvirtojo kurso klierikai, būdami teologijos kandidatais, mokslo metų pabaigoje galėdavo siekti magistro laipsnio. Įsitikinusi, kad alumnas gerai elgiasi ir mokosi, konferencija leisdavo paskirti būsimajam magistrui užduotis. Bažnytinių mokslų dėstytojai iš anksto pateikdavo egzaminų klausimus, o konferencija paskirdavo disertacijų temas. Svarstant disertacijų ir egzaminų temas, pasaulietinių mokslų dėstytojai negalėdavo dalyvauti. Būdavo atsižvelgiama į šių dalykų pažymius. Taigi kad gautų magistro laipsnį, Akademijos klierikas privalėjo turėti teologijos studento ir kandidato laipsnius, tuo tarpu Vokietijos, Austrijos ir kitų šalių teologai siekdavo tik vieno laipsnio – licenciato. Akademijos laipsnių suteikimo tvarka buvo šiek tiek panaši į Vilniaus vyriausiosios dvasinės seminarijos³². Universitetui ji buvo nustatyta 1821 m. caro patvirtintomis taisyklėmis. Taip mokslo laipsniai būdavo suteikiami ir vienuoliams. Vienuoliai, norintys užimti ordine vadovaujančius postus arba šiaip siekiantys mokslo, Akademijos konferencijoje privalėdavo išlaikyti šiuos egzaminus: Šventojo Rašto, moralinės ir pastoralinės teologijos ir rusų kalbos. Be to, jie rašydavo trumpą traktatą (disertaciją) paskirta tema.

³² W. Worotyński, *Seminarjum główne w Wilnie (1816 – 1833)*, s. 119.

Dauguma klierikų baigdavo Akademią būdami teologijos studentai, ypač iki 1839 m. Aukštesnę pakopą sudarė teologijos kandidatai, t.y. alumnai, parašę ir apgynę disertacijas, panašias į tezes. Tokių rašinių apimtis neviršydavo 7-12 lapų, rašytų iš abiejų pusių. Temos būdavo įvairios, daugiausia iš Šventojo Rašto ir moralinės teologijos. Pavyzdžiui, A. Volodkevičius 1835 m. gynė teologijos kandidato disertaciją (tezes) tema “De sanctificatione diei dominicae”³³. Disertaciją tokia pat tema parašė ir Feliksas Rutkuskas (Rutkowski). Savo rašiniuose alumnai necituodavo nė vieno autoriaus darbo. O. Praniauskis 1838 m. gynė darbą iš egzegzės, ir Akademijos profesoriai jį labai gerai įvertino.

Pirmieji magistro disertacijas 1839 m. apgynė Akademijos dėstytojai A. Bagenskis ir K. Lenartavičius. Iš alumnų pirmasis magistro disertaciją apgynė Liucijus Godlevskis (Godlewski) (iš Vilniaus vyskupijos). 1841 m. jis parašė disertaciją iš Bažnyčios istorijos “De sectis christianorum in Asia et Africa Existentium ut sunt: Nestoriani, Jacobitae, Armeni, Copti et Melchitae”³⁴. Šiame darbe cituojami žymiausi ano meto Bažnyčios istorikai Nicolas Sylvestre Bergieris, Johannas Mosheimas, J. Rutenstockas, Claude’as Fleury, Antonas Kleinas. Kitos trys magistro disertacijos apgintos paskutiniaisiais Akademijos gyvavimo Vilniuje metais. Jokūbas Šileika (Szylejko) iš Vilniaus vyskupijos ją gynė jau iš dogminės teologijos, tema – “De Veritate miraculorum, quae narrantur in Novo Testamento, historica et philosophica”³⁵. Kito alumno iš Podolės Kameneco vyskupijos Pranciškaus Markovskio (Markowski) disertacija buvo iš moralinės teologijos – “De confessione religionis”³⁶. Ji panaši į traktatą arba svarstymą. Ir paskutinis alumnas, besimokydamas Akademijoje apgynęs magistro disertaciją, buvo dominikonas Kajetonas Kusevičius (Kussewicz). Jo disertacijos lotynų kalba nepavyko rasti, yra išlikęs tik rusų kalba rašytas darbas “Apie senosios slavų kalbos reikšmę ir naudą rusų rašytojui”³⁷. Tai svarstymas apie senąją slavų kalbą, čia cituojami Rusijos istorikai ir senosios slavų literatūros šaltiniai.

³³ 1835 m. disertacijos rankraštis, MAB, f. 315, b. 1179.

³⁴ 1841 m. disertacijos rankraštis, ibidem, f. 315, b. 370.

³⁵ 1842 m. disertacijos rankraštis, ibidem, b. 1330.

³⁶ 1842 m. disertacijos rankraštis, ibidem, b. 818.

³⁷ 1842 m. disertacijos rankraštis, ibidem, b. 706.

Būdamas Akademijoje nė vienas klierikas iš Žemaičių vyskupijos neapgynė magistro disertacijos. Tik praėjus keleriems metams po baigimo magistro laipsniai buvo suteikti I. Kulvinskiui (1840) ir Žemaičių seminarijos dėstytojui Tadui Juzumui (1842).

Daugiausia magistro laipsnių buvo suteikta vienuolynų auklėtiniams arba tiems, kurie Akademiją baigė prieš kelerius metus. 1840 m. magistro diplomus gavo 5 misionierių vienuoliai ir 3 kunigai (ataskaitoje nurodyta 10³⁸), 1841 m. – 8, 1842 m. – 6 kunigai ir vienuoliai. Nuo 1839 m. iki 1842 m. rudens Akademijos konferencija magistro laipsnius suteikė 28 asmenims³⁹. Konferencijos nutarimus tvirtindavo vidaus reikalų ministras. Tai buvo grynai biurokratinis formalumas, nes nepasitaikė nė vieno atvejo, kad ministras jų nepatvirtintų.

Magistrų disertacijos tiek apimtimi, tiek moksliniu lygiu atrodė daug solidžiau negu kandidatų, nors nė viena iš jų nebuvo išspausdinta. Disertacijas turėdavo skaityti visi dėstytojai, paskutiniame puslapyje jie parašydavo: „*legi*“. Kas lėmė, kad tik keturiems auklėtiniams buvo suteiktas magistro laipsnis, sunku pasakyti. Matyt, visų pirma tai, kad tik 1839 m. įsigaliojo naujosios laipsnių suteikimo taisyklės. Kai Akademija buvo perkelta į Peterburgą, beveik visi klierikai, kurie atvyko iš Vilniaus, į savo vyskupijas grįžo būdami magistrai. Magistrai ir daktarai pagal nuostatus privalėjo nešioti paaukuotą kryžių, kurio viduryje buvo pavaizduotas imperijos herbas. Rektorius A. Fijalkovskis 1839 m. Kolegijos narį J. K. Gintilą paprašė Peterburge surasti meistrų, kurie galėtų išlieti tokį kryžių, nes Vilniuje tokių nesą⁴⁰.

Daktaro laipsnio suteikimas. Beveik visi Akademijos profesoriai, dėstę teologijos mokslus, buvo daktarai. Jie atėjo į Akademiją jau Vilniaus universitete apgynę disertacijas. Tačiau po 1838 m. išėjus arba mirus seniesiems profesoriams liko tik du teologijos mokslų daktarai – A. Fijalkovskis ir V. Lipskis. Istorijos profesorius

³⁸ Valdybos 1840 m. ataskaita, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 24, l. 21.

³⁹ „Wiadomość o osobach duchownych, którym przez Akademią R. K. Duchowną Wileńską przyznane są stopnie uczone”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, 1843, t. 24, s. 218 – 221.

⁴⁰ A. Fijalkovskio 1839 m. lapkričio 23 d. laiškas J. K. Gintilai, MB, f. 150, b. 44, l. 17.